

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle
Postbus 194, 8000 AD Zwolle
Verschijnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050

Jaargang 14, Nummer 4 / Tammoez 5761 - Juli 2001

OPLAGE 400 EXEMPLAREN - ABONNEMENT f 14,30 - POSTGIRO 259272 - BANKREKENING 95.24.27.737

Naar een normale joodse literatuur¹

Over het werk van de Israëlsche schrijver A.B. Yehoshua (deel 2)

Door Ruben Verhasselt

Een joodse bril: joodse literatuur

Wat maakt Yehoshua's verhalen met deze universele thematiek [zie deel 1], waarin enige invloed van Sartre te bespeuren is, nu toch specifiek joods - of is louter en alleen het Israëlierschap van de hoofdpersonen al voldoende, zoals Yehoshua misschien zou willen? Zou bij voorbeeld de oude dichter niet net zo goed een Engelsman kunnen zijn, of een Rus?

Op het eerste gezicht lijkt alleen het tweede verhaal, 'Met het oog op de bossen', een duidelijke nationale allegorie. Dit verhaal, geschreven in 1962, laat zich op het eerste gezicht lezen als een politieke fabel, die sinds de door het vuur van de intifada aangestoken bosbranden, een profetische waarde blijkt te hebben gehad.

De bossen, geplant door het Joods Nationaal Fonds, zijn bij uitstek de trots van de zionistische wederopbouw. Ze zijn gefinancierd door rijke weldoeners in de diaspora die hun naam op een plaquette in het bos vereeuwigen. Als het bos al brandt, worden de omtrekken van een verwoest Arabisch dorp zichtbaar. Het enige wat als een 'vreemd element' overeind blijft, zijn de koperen plaquettes. Uit dit verhaal spreekt 66k de existentiële angst van een volk, een volk dat zich graag geworteld waant op zijn geboortegrond, maar dat zich afvraagt of de wortels wel diep genoeg reiken, door lagen van verwoeste Arabische dorpen heen naar de grond der voorvaderen: is de joodse aanwezigheid in Israël niet een dun afwasbaar laagje dat in een mum van tijd kan

verdwijnen? De student schrijft niet voor niets een scriptie over de kruisvaarders, die enige tijd het land bezetten, altijd een 'vreemd element' in het land zijn gebleven en uiteindelijk het onderspit moesten delven tegen de Arabieren. Jaarlijks wordt door Israëlsche Arabieren de beslissende slag tegen de kruisvaarders herdacht, en Arabische kinderen wordt op school geleerd dat een en ander politieke actualiteit heeft.

Ook in 'Het almaar voortdurende zwijgen van de dichter', geschreven in 1964 en voor het eerst verschenen in het tijdschrift *Kesjet* in 1966, komt de angst om het nationale voortbestaan om de hoek kijken. Er moet alleen wat beter naar gezocht worden dan in 'Met het oog op de bossen'. De wederopbouw van Jeruzalem, bekend uit dagelijkse joodse gebeden, is een traditioneel symbool voor de hele zionistische onderneming. Welnu, welke gedachten spoken de dichter door het hoofd als hij in het herbouwde Jeruzalem rondloopt? 'Om ons heen nieuwe woonwijken, kale rotsen, donkerrode aarde. Is dit een stad of is dit een ruïne? Jeruzalem in zijn

¹ Deel 1 werd gepubliceerd in het vorige nummer van Judaica Bulletin (14.3, april 2001). Het volledige artikel werd eerder gepubliceerd in: BZZLLETIN - Literair Magazin, jrg. 22, nr. 205, april 1993.

droefenis, in zijn eeuwigdurende verwoesting. Hoezeer ze ook aan Jeruzalem zullen bouwen, de herinnering aan zijn verwoesting tekent het blijvend.' Als het oude Jeruzalem niet te herbouwen is, dan biedt misschien Tel Aviv soelaas, de eerste joodse stad, een modern symbool voor de zionistische onderneming. Wat denkt de dichter van Tel Aviv? 'Ik weet: deze stad is gebouwd op zand dat is weggestopt onder een flinterdun laagje van huizen en stoepen - een afgedekte zandwoestijn.' En: 'Deze laagvlakte - de regen hoeft haar maar aan te raken en ze probeert weer moeras te worden.'

Saffloer

'Drie dagen en een kind' eindigt een beetje vreemd met een beschrijving van de saffloer, een distel, zoals die in een flora zou kunnen voorkomen: 'Een honingplant, die van de vroege ochtend tot de middag zwermen bijen trekt, met ovale zaden, de middelste voorzien van zaadpluis, dat de zaden tot in verre verten voert; de zaden aan de omtrek van de bloembodem zonder zaadpluis. Hun taak is het voortbestaan van de plant te verzekeren op haar geboortegrond.'

Kan het nog duidelijker? Staan de zaden, waarvan er zo vele door de wind verstrooid worden tot in de verre verten, niet voor het zaad van Israël? Het verhaal dat de ik-figuur aan Jali vertelt, en waarin al wat leeft en bloeit, dier en plant, inclusief de expliciet genoemde distels, wordt uitgeroeid, krijgt zo een nationale dimensie. En voor biologen nog een saillant detail: de saffloer is niet echt een inheemse plant in Israël, hoewel zijn aanwezigheid vanaf ongeveer 1600 voor de gewone jaartelling bekend is.

De quasi-inheemse saffloer, de kruisvaarders, de bossen van het Joods Nationaal Fonds, Tel Aviv gebouwd op zand, nieuwe woonwijken in een onherbouwbaar Jeruzalem: het zijn vreemde elementen die gemakkelijk vernietigd kunnen worden. Yehoshua verpakt de joods-nationale existentiële angst in symboliek. We moeten niet vergeten dat deze verhalen geschreven zijn vóór de Zesdaagse Oorlog, tot welke het voortbestaan van Israël aan een zijden draadje leek te hangen. De westerse lezer die dit niet ziet, heeft geen joodse bril ter beschikking en blijft hangen op het vlak van de politiek in het verhaal 'Met het oog op de bossen'. Het gaat echter helemaal niet om de politieke situatie en een protest tegen sociaal onrecht. Het gaat om de joods-nationale existentiële angst, om de mythe van een wankel, uitwisbare nationale identiteit die deel uitmaakt van de Israëlische, nog niet 'normaal joodse' identiteit.

Eenzaamheid

De novelle *Vroeg in de zomer van 1970* is ná de Zesdaagse Oorlog geschreven. Weer is de ik-persoon een diep eenzame figuur die niet kan communiceren met de anderen, iets wat herkenbaar is uit de verhalen in *Drie dagen en een kind*. Hij is een leraar bijbel die al drie jaar geleden met pensioen had moeten gaan, en al drie jaar volhardt in stilzwijgen. Hij mijdt de lerarenkamer, wisselt nauwelijks nog een woord met collega's, en praat niet meer met het hoofd van de school. Zijn zoon is voor lange tijd naar Amerika gegaan, en als deze terugkomt - met vrouw en kind die de oude man nog nooit gezien heeft - herkent hij hem nauwelijks.

Tussen hem en zijn schoondochter en kleinzoon gaapt een taalbarrière. Als hij het kind wil kussen, zit het te hoog in een rugzak. Zijn schoondochter raakt hem aan met een transparante hand, verstoken van warmte. Behalve een taalbarrière is er een generatiekloof. Eenmaal thuisgekomen, kleden zijn zoon en schoondochter zich uit waar hij bij staat. Het zijn langharige peaceniks die de harde politieke realiteit van Israël zijn ontwend of helemaal niet kennen, en andersom: hij vraagt zich af of zij nu tot het mysterieuze, hem onbekende Nieuw Links behoren.

De volgende dag brandt hij van verlangen met hen te praten, maar ze slapen een gat in de dag en zijn zo onbereikbaar. 's Avonds spreekt hij met zijn zoon over zijn positie op school, maar zijn zoon begrijpt hem niet, hoewel hij hem alle bijzonderheden had geschreven. Het kan zijn dat de zoon de brieven niet gelezen heeft. En als hij naar het werk van zijn zoon vraagt, legt deze uit dat hij dat niet begrijpen kan, omdat het iets moderns is - iets heel anders dan bijbel - en bovendien allemaal in het Engels. De zoon en zijn gezin vertrekken meteen de dag daarop.

De eenzaamheid van de oude man wordt pas doorbroken door het bericht dat het hoofd van de school hem drie maanden later brengt: het bericht van de dood van zijn zoon. Plotseling omringen hem leerlingen, mensen van de administratie, de conciërge, mensen die al drie jaar niet meer met hem gesproken hebben. Hij accepteert maar moeilijk dat het hoofd van de school met hem naar zijn huis loopt en laat hem niet binnen. Thuis trekt hij de telefoon eruit. En als hij in Jeruzalem aankomt treft hij alleen een Arabische huishoudster, aan wie hij slechts met veel moeite kan uitleggen wat er is gebeurd. Ook in het huis van zijn zoon trekt hij de telefoon eruit. Als hij de universiteit heeft ingelicht, komt hij in een groepje Amerikanen terecht: een groteske

situatie. *'Hear me children, my son killed in night in Jordan I mean near the river'* deelt hij hun mee. En in hun Amerikaanse onbegrip slaan ze hem op de schouder en roepen *'Wonderful...'*

Intussen denkt hij door de dood van zijn zoon eindelijk het respect te krijgen dat hij meent te verdienen: in gedachte houdt hij een speech ter gelegenheid van het eindexamen van de leerlingen - een gunst die het hoofd hem voor het eerst zou verlenen. Maar tevergeefs, er is een vergissing begaan, zijn zoon leeft, en alles zal blijven bij het oude. Het verhaal eindigt waar het begon.

Zinloosheid

Vergelijken we dit verhaal met de drie eerdere, dan lijkt *Vroeg in de zomer van 1970* minder 'vreemd' en minder symbolisch. Er is geen saffloer meer die het joodse volk in diaspora en in Israël symboliseert, we hebben Israëli's en bleke diaspora-joden van vlees en bloed: de schoondochter, de kleinzoon en het groepje Amerikanen. Er is geen scriptie meer over kruisvaarders, er zijn geen brandende bossen van het JNF, er is geen Tel Aviv op mul zand, geen onherbouwbaar Jeruzalem. Wat we wel hebben is een uitputtingsoorlog, waarin niet zozeer het nationale voortbestaan als wel individuele mensenlevens op het spel staan. Het verhaal stamt uit de periode 1967-1973: Israëls bestaan is zekerder geworden, hoewel dat bestaan zijn tol aan mensenlevens eist.

De oude man legt in zijn denkbeeldige speech bij de uitreiking van de diploma's nog wel een verband met het nationale voortbestaan, namelijk door de dood van zijn zoon en mogelijke dood van zijn leerlingen zin te geven: 'Op het eerste gezicht is jullie verdwijning willekeurig, zinloos, overbodig. Want vanuit historisch oogpunt is jullie dood - hoe jullie het ook wenden of keren - niet anders dan een vermoeiende herhaling in een enigszins gewijzigd decor. Een nieuwe kleurnuance van de heuvels, verschoven lijnen in een woestijn, een ander soort struik, een verbluffend nieuw type wapens. Maar het bloed is hetzelfde bloed en de pijn is ons zo vertrouwd. Op het tweede gezicht echter - een ander gezicht - is het alsof alles omgegooid is. Jullie verdwijning wordt van betekenis vervuld, brandt plotseling. Wordt voor ons een stormachtige bron van wonderlijke en voortdurende inspiratie.'

De oude man, die zelf nooit in het leger heeft gediend, geeft hier met weerzinwekkende *mauvaise foi* zin aan de dood van jonge mensen. In gedachte grijpt hij zelf de dood van zijn zoon aan om in aanzien te stijgen en vanaf de kathedraal de eindexamenkandidaten toe te spreken en

daarbij zijn rivaal, het hoofd van de school, te kleineren. Precies zo greep hij de dood van zijn leerlingen in de Zesdaagse Oorlog aan om ondanks zijn hoge leeftijd en tegen de zin van het schoolhoofd aan te blijven.

De boodschap van de zoon, een peacenik die herhaaldelijk met een profeet wordt vergeleken en wiens werk *Prophecy and Politics* heet, is de zinloosheid van de oorlog, een zinloosheid die nog eens onderstreept wordt door zijn dood die niet de zijne blijkt maar die van een willekeurige ander. De vraag is niet meer: zal de zionistische onderneming slagen? De vraag is: is het het allemaal waard? Toch weet de zoon niet duidelijk te maken hoe het dan wel moet. Ondanks zijn vredesboodschap gaat hij onvermijdelijk het leger in, terwijl het woord PEACE staat geschreven op zijn mes.

Zo is tussen 1960 en 1970 in Yehoshua's werk een lijn bespeurbaar van symbolisme naar realisme, van tijd- en plaatsloosheid naar Israël en concrete periodes. Dit hangt samen. Het onzegbare, de angst voor de ondergang van Israël, moest wel verpakt worden in symboliek en buiten de Israëlische context geplaatst worden, om niet te vervallen in de over-ideologische literatuur van voor de *Gal Chadash* ('Nieuwe Golf'). Pas met de overwinning op die bestaansangst kon de Israëlische context zijn intrede doen in het werk van Yehoshua. Het definitieve omslagpunt in deze ontwikkeling is de Zesdaagse Oorlog.

Schematische tegenstellingen

Yehoshua's eerste bundel, *Mot ha-zakeen* ('De dood van de oude man', 1962) bestaat uit zeven korte, surrealistische verhalen, die met één uitzondering tijd- en plaatsloos zijn en die een zware symbolische lading hebben, zodat ze velen deden denken aan Agnons *Sefer ha-ma'asim*. Ook de naam Kafka, hoe banaal het droppen van die naam ook moge zijn, bleef opduiken in beschouwingen over Yehoshua.

De vier verhalen van Yehoshua's tweede bundel, *Moel ha-je'arot* (1968) zijn langer, spelen in het contemporaine Israël, en er zit een symboliek in die vooral de nationale bestaansangst van dat Israël lijkt uit te drukken. In de novelle *Vroeg in de zomer van 1970* is de rol van symbolen overgenomen door mensen van vlees en bloed - het verhaal is realistischer, hoewel op sommige punten grotesk. De Israëlische bestaansangst lijkt overwonnen.

Yehoshua's eerste roman, *Ha-me'aheev* ('De minnaar', 1976), is een roman waarin telkens van perspectief gewisseld wordt. Zo'n wisseling

komt welgeteld 99 keer voor, hetgeen een verbrokkelde indruk maakt. Aan de andere kant hebben de wisselingen het voordeel dat Yehoshua zo het verhaal vanuit verschillende perspectieven kan vertellen en de eenzaamheid van iedere mens alsmede zijn of haar onvermogen tot communicatie kan onderstrepen (iets wat, zoals we gezien hebben, een terugkerend of zelfs het thema van zijn werk is).

Het boek is beladen met schematische tegenstellingen Arabieren-joden, orthodoxen-seculieren, landverlaters-zionisten, terroristen-goede Arabieren. Soms is dat *ad absurdum* doorgevoerd: de ene jonge Arabier wordt terrorist, terwijl zijn broer vlekkeloos de nationale joodse dichter Bialik declameert. Maar hiertegen kan men inbrengen dat de Israëlsche realiteit vol is van zulke tegenstellingen en dat absurde dingen er voorkomen. Bekend is het geval van een Arabier die zich tot het jodendom bekeerde en nu een fel en gewelddadig lid van de racistische partij Kach van wijlen rabbijn Kahane is.

In Yehoshua's tweede roman, *Geeroesjiem me'oechariem* ('Late scheiding', 1982), gebruikt hij weer de techniek van de perspectiefwisseling: negen keer wordt van de lezer gevraagd zich de ogen van een ander persoon aan te meten. Dat maakt het boek al veel rustiger dan de eerste roman. Een man komt na jaren uit Amerika terug naar Israël om er op zijn oude dag van zijn vrouw te scheiden, zodat hij met een Amerikaanse kan trouwen. We hebben dus weer de tegenstelling diaspora-Israël, maar het is veel minder schematisch.

Literaire sensatie

De derde roman, *De vijf jaargetijden van Molcho*, veroorzaakte in 1987 een ware literaire sensatie in Israël. Molcho is de hoofdpersoon wiens vrouw na een lang ziekbed gestorven is en het boek volgt hem in het jaar na haar dood. Er zijn geen perspectiefwisselingen meer. Molcho is een eenzame man, een gewone man, niet-intellectueel, middelmatig, een beetje een anti-held, soms banaal, en een typische Sefardische Israëli. Molcho tracht weer in contact te komen met vrouwen, en dat lukt - hoe zouden we nog anders verwachten in Yehoshua's werk - helemaal niet.

Yehoshua heeft zich in *Molcho*, aldus Yig'ál Tumarkin, bevrijd van een teveel aan symboliek. Niet iedereen is het daarmee eens. Zo brengt Molcho een teleurgestelde en ontwortelde Russische immigrante met heimwee, terug achter het ijzeren gordijn. Eerst gaat hij met haar naar Wenen waar hij tevergeefs via de Russische ambassade wat probeert te regelen. Als dat

mislukt, zet het tweetal de reis voort naar Berlijn. Volgens literair wetenschapper Ziva Shamir van de Universiteit van Tel Aviv is dat een duidelijke symbolische verwijzing naar het rijke joodse verleden in Wenen en Berlijn. Wenen staat voor Herzl, staat voor het zionisme, Berlijn staat voor Mendelssohn, staat voor de emancipatie.

Het lijkt me vergezocht en zinloos. Immers: de Russische emigrante was via Wenen naar Israël gekomen, dus het is logisch dat Molcho de weg terug via Wenen zoekt. En als dat mislukt, is het logisch dat hij naar het enige gat in het ijzeren gordijn gaat, namelijk naar Berlijn. Dat zoeken naar nationaal-allegorische betekenissen is een traditie in de Israëlsche literatuurkritiek - en Yehoshua heeft het onheil natuurlijk over zichzelf uitgeroepen met zijn eerdere, zwaar symbolische verhalen.

Meesterwerk

Hoewel *Meneer Mani* (1990), Yehoshua's vierde en laatste roman, kan worden beschouwd als zijn absolute meesterwerk, is het in de chronologische ontwikkeling van zijn werk moeilijk te plaatsen. In 1975 maakte Yehoshua in een interview al melding van het feit dat hij met het schrijven ervan was begonnen en in 1986 werd een deel gepubliceerd in het tijdschrift *Politika*. *Meneer Mani* bestaat uit vijf gesprekken (Israël 1982, Kreta 1944, Jeruzalem 1918, de omgeving van Kraków 1899, Athene 1848) waarin de tekst van slechts één spreker wordt weergegeven. Vanuit vijf volkomen verschillende perspectieven en in vijf stijlen wordt zo het verhaal verteld van de familie Mani, en wel in omgekeerde chronologische volgorde.

De tijdstippen zijn cruciaal in de joodse geschiedenis en met name in de geschiedenis van de wording van Israël (Libanoorlog, Tweede Wereldoorlog, Balfourverklaring, Zionistische Congressen, de pre-zionistische opbouw van joods Jeruzalem). *Meneer Mani* laat zich behalve als familie-epos dan ook juister lezen als een magistrale geschiedenis van 'de joodse identiteit' en de normalisering van het joodse bestaan.

Van de Israëlsche (normaal joodse) identiteit van de eerste spreekster, de psychologiestudente Hagar Sjilo in 1982, wordt de lezer teruggevoerd naar de anomalie van de joodse identiteit in de loop der geschiedenis. In het tweede gesprek worstelt de Duitse politiefunctaris Egon Brunner in 1944 met de racistische definitie van jodendom en Duitserdom. In het derde worstelt de Brits-joodse luitenant Hurvitz in 1918 met het probleem van de dubbele loyaliteit. In het vierde twijfelt de Pools-joodse arts Efraïm Sjapiro in de

begintijd van het zionisme aan de mogelijkheid de zionistische dromerijen in de praktijk uit te voeren en aan het bestaan van een joodse natie. In het vijfde, ten slotte, is de orthodoxe Avraham Mani aan het woord. Hij worstelt in 1848 met een van de zeer ernstige verboden van het orthodoxe jodendom, dat hij heeft overtreden: niet de schuldvraag kwelt hem, maar de straftoemeting.

Meneer Mani is zo als het ware een receptie-esthetisch onderzoek van het begrip 'joodse identiteit' en gaat tot op het bot, verder dan alle voorafgaande werken van Yehoshua: tot in het Ur der Chaldeeën van aartsvader Abraham en zelfs daarvoor, de tijd dat 'de jood zichzelf nog niet had uitgevonden'. Als deconstructie van het door joden en niet-joden geconstrueerde begrip 'joodse identiteit' is het ongeëvenaard. Dat het in de eerste plaats een spannende en intrigerende psychologische roman is, waarvan delen met groot succes als toneelstukken zijn opgevoerd, is de grote verdienste van Yehoshua's schrijverschap.

Op weg naar een normale joodse literatuur

In het proza van Yehoshua zijn de volgende ontwikkelingen bespeurbaar: van symbolisme naar realisme; van tijd- en plaatsloosheid naar Israël in concrete perioden; van een bestaan op mul zand naar een zekerder bestaan; van de anomalie van de joodse identiteit in de ballingschap naar een normaal joods bestaan in Israël; en van kort verhaal naar roman (via de novelle en de roman met perspectiefwisselingen).

In aanmerking genomen dat de roman in de Westerse literatuur tot norm is geworden, kunnen we stellen dat Yehoshua's werk qua vorm normaler is geworden. Yehoshua's werk is ook qua inhoud normaler geworden, omdat het - steeds realistischer - aspecten weergeeft van het zich normaliserende joodse bestaan in Israël.

Het feit dat Yehoshua, een Sefardi, zesde generatie ingeboren Israëli van vaders kant, en van moeders kant Marokkaans, wist door te dringen in een door Asjkenaziem beheerste literaire wereld, en althans in de Israëlische kritiek Oz zelfs wist te verdringen van een eerste plaats, kentekent alweer een normalisering in de Israëlische literatuur. De Sefardiërs vormden (in ieder geval tot de komst van de Russen) al vele jaren de meerderheid in Israël.

En wat betreft het Israëlische lezerspubliek: voor een groeiend aantal lezers is Hebreeuws de moedertaal. In aanmerking genomen dat de bevolkingsaanwas van joden in Israël groter is dan in de diaspora, kunnen we zelfs stellen dat voor een

groeiend percentage van het joodse lezerspubliek Hebreeuws de moedertaal is.

Kortom, wat betreft schrijver, lezer, en werk, alle drie de elementen van Komrij's optelsom, zijn we met Yehoshua op weg naar een normale joodse literatuur. En dat niet alleen met Yehoshua. De normalisering van de joodse literatuur wordt misschien nog het treffendst gekenmerkt door de eerste en enige echte Hebreeuwse detectiveschrijfster, Batya Gur. Een must voor een ieder die moe is van literatuurwetenschappers die in de Hebreeuwse roman bij iedere draai in een bed naar de nationaal-allegorische betekenissen zoeken. Die literatuurwetenschappers moeten oppassen. Want Batya Gurs tweede boek heet: *Mavet ba-choeg la-sifroet* ('Dood in de Vakgroep Literatuur').

Gebruikte literatuur

- Avraham B. Yehoshua: *Bi-zechoet ha-normalioet*, 1980 [*Naar een normaal joods bestaan*, Amsterdam 1983]
Theodor Herzl: *Der Judenstaat*, Berlijn 1896.
Gerrit Komrij: 'Een en ander', *NRC Handelsblad*, 2,9 en 16 nov.1988
Amos Oz: *Michael sjelli*, Tel Aviv 1968 [*Mijn Michael*, Bloemendaal 1973]
Harry Mulisch: *Twee vrouwen*, Amsterdam 1975
Anton Sjammas: *Arabeskot*, Tel Aviv 1986 [*Arabesken*, Amsterdam 1989]
Shmuel Yosef Agnon: *Sefer ha-ma'asiem*, Jeruzalem 1941/1951
Batya Gur: *Mavel ba-choeg la-sifroet*, Jeruzalem 1989

Proza van A.B. Yehoshua:

- 1962 *Mot ha-zakeen*, zeven verhalen
1968 *Moet ha-je'arot*, vier verhalen [waarvan drie in *Drie dagen en een kind*, Amstelveen 1982]
1970 *Bi-techillat kajits 1970*, novelle [*Vroeg in de zomer van 1970*, Amstelveen 1980]
1976 *Ha-me'aheev*, roman
1982 *Geeroesjiem me'oechariem*, roman
1987 *Molcho*, roman [*De vijf jaargelijken van Molcho*, Amsterdam 1991]
1990 *Mar Mani*, roman [*Meneer Mani*, Amsterdam 1993]

DIEREN IN TENACH EN JOODSE TRADITIE 8

De duif

door Jan Veldhuijzen

In de bijbel worden verschillende soorten duiven onderscheiden, te weten. de rotsduif (*Columba livia*, יונת סלעים), de torteldduif (*Streptopelia decaocto*, תנור) en de tamme duif (*Columba domestica*), met name het jong van deze duif (בן יונה). Zowel de rotsduif als de tamme duif worden יונה, 'jona', genoemd. In Genesis 15, 9 is גוזל, 'gozal' vertaald met 'jonge duif', maar dit woord kan net zo goed van toepassing zijn op het jong van elke vogel. Het vermoeden bestaat dat het woord 'jona' is afgeleid óf van 'jana' (ינה), 'onderdrukken' of 'mishandelen', óf van 'ana' (אנה), 'klagen', 'treuren'. Op beide afleidingen wordt gezinspeeld in bijbel en Talmood.

Noach

De eerste duif die in de bijbel wordt genoemd, is die welke door Noach werd uitgezonden en een olijfblad terugbracht (Gen. 8, 8-11), volgens de rabbijnse traditie, van de Olijfberg. De duif brengt Noach hier een bericht in de vorm van "een vers geplukt olijfblad in haar bek". Deze mededeling is betekenisvol en rijk aan interpretatie. Waarom worden we uitdrukkelijk erover geïnformeerd dat het blad vers geplukt (of: 'afgerukt') in zijn bek zit? De duif had net zo goed een blaadje dat op het water dreef op kunnen pikken. Maar een dergelijke informatie zou voor Noach waardeloos zijn geweest. Hoe het ook zij, een fris groen olijfblaadje, vers afgetrokken van een boom die in de aarde wortelt, duidt voor Noach erop dat het water aanmerkelijk gedaald is aangezien de olijfbom niet groot is. Bovendien wordt de olijfbom speciaal genoemd, omdat deze zijn bladeren noch in de hete dagen van de zomer, noch in het regenseizoen laat vallen. De bladeren zijn altijd fris en stevig (Menachot 53b).

Nog een ander probleem vraagt om een nadere opheldering. We weten dat een duif vooral van zoetig voedsel houdt. Waarom gaat haar voorkeur dan uit naar een blaadje van een olijf dat bitter is? Ook hierdoor geeft de duif een signaal af. In de woorden van de rabbijnen roept de duif symbolisch uit: "Laat liever mijn voedsel zo bitter als een olijfblad zijn op voorwaarde dat het uit de hand van God komt, dan dat het zo zoet als honing is en ik afhankelijk ben van de gaven van mensen" (Eroevien 18b). Deze nobele gevoelens klinken door in de vierde paragraaf van het dankgebed na de maaltijd: "Laat ons toch, Eeuwige, onze God, niet aangewezen zijn op de goede gaven van mensen, noch op hun leningen, maar alleen op Uw open, heilige, ruime hand".

Offerdier

In de bijbelse tijd hield men al duiven als huisdier in een soort duiventoren of columbarium (Jes. 60, 8). De reden was waarschijnlijk dat de duif als offerdier

voor de armen (Lev. 5, 7) en voor de Nazireeër (Num. 6, 10) gold. De duif, die geoorloofd is als voedsel, was trouwens de enige vogel die als offerdier mocht worden gebruikt. Misschien is dat de Turkse tortel geweest, die als standvogel in Israël inheems is.

De Misjna wijst op het vangen van wilde duiven in netten (Baba Kamma 7, 7). Vanwege hun belang als offer werd met de staat van ontwikkeling van jonge duiven rekening gehouden bij het vaststellen van ingevoegde tijd in het jaar (Sanhedrin 11a). In de Talmood lezen we dat een mens zich altijd moet inspannen om liever vervolgd te worden dan vervolger te zijn, zoals daar geen vogels zijn die meer vervolgd en onderdrukt worden dan duiven en tamme duiven, en nochtans maakt de Schrift ze van alle vogels uitsluitend geschikt voor het altaar (Baba Kamma 93a). Jonge duiven, *bené jona*, die als offer worden gebruikt, worden in de Talmood omschreven als prille jonge duiven tot de tijd dat "hun veren beginnen te glinsteren". Ze zijn synoniem met de גוזל, *gozal*, die in de Statenvertaling met 'jonge duif' wordt vertaald. De duif en de tortelduif werden voor verschillende offers gebruikt (Lev. 5, 7 en 12, 6; Num. 6, 10). Beide waren ook betrokken bij het offer van Abraham in Genesis 15, 9.

De rabbijnen leggen in een andere passage uit: "Zoals de duif niet tegenspartelt als ze geslacht wordt, zo zullen de Israëlieten niet tegenstribbelen wanneer ze afgemaakt worden om de heiliging van de Naam. En zoals de duif zichzelf redt enkel door zijn vleugels, zo worden de Israëlieten gered alleen door de verdienste van de Tora (Midrasj Tehilliem 159a).

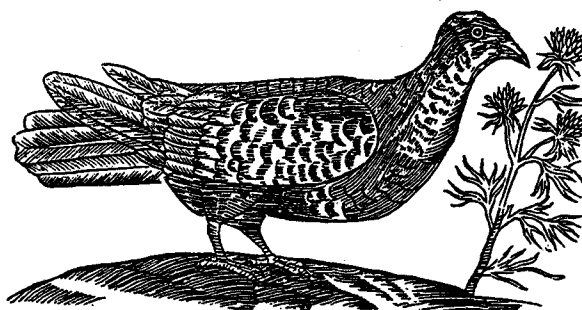
In een andere Midrasj lezen we: Zoals de duif zuiver is, zo zijn de Israëlieten rein. Zoals de duif verzoening schenkt voor zonden, zo brengen de Israëlieten verzoening voor de volkeren, want de zeventig runderen die ze offeren tijdens de Feesten vertegenwoordigen de zeventig volkeren opdat de wereld van hen verlost moge worden ... zoals de duif vanaf het moment dat zij haar levensgezel erkent hem niet

verandert, zo veranderen de Israëlieten Hem niet vanaf het tijdstip dat zij de Heilige Ene erkennen (Hooglied Rabba 1, 63). Deze Midrasj begint en eindigt met huwelijkse trouw. Dit werpt enig licht op de aard van het zondoffer dat een vrouw na de bevalling op het altaar moet brengen. “En als de dagen harer reiniging voor de zoon, of voor de dochter, vervuld zullen zijn, zo zal zij ... een jonge duif, of tortelduif, ten zondoffer brengen” (Lev. 12, 6). Deze offerande geeft aan dat de vrouw rein was vóór het huwelijk en dat ze haar partner altijd trouw is. In deze zin vergelijken we de zuiverheid van het huwelijksleven van mensen met de trouw van de duif tot zijn wijfje.

Een andere reden voor de populariteit van de duif en de tortelduif als offer was een praktische: deze vogels waren voordelig en pasten bij de armen. Dit komt tot uitdrukking in een bewogen fase uit het leven van koning Agrippa, die is vastgelegd in een Midrasj. De koning besloot een dag te reserveren om duizend vogels te offeren. Daartoe zond hij een bericht aan de Hogepriester, dat hij uitsluitend die vogels op een bepaalde dag mocht offeren. Op die dag echter verscheen een arme man met twee tortelduiven in zijn handen en smeekte: “Mijn meester, de Hogepriester, elke dag vang ik vier tortelduiven, waarvan ik er twee offer en de andere twee zijn mijn levensonderhoud. Als u weigert de twee te offeren dan zal mijn levensonderhoud gehuicheld zijn.” De Hogepriester was geroerd en offerde de twee vogels. We weten dat Agrippa in een droom een *bat kol*, een hemelse stem, kreeg die zei: “Het offer van de arme man heeft terecht voorrang” (Leviticus Rabba 3, 5).

Er is een periode geweest dat de prijs van tortelduiven en duiven gestaag steeg. En we hebben het aan de voorzorg en de moed van Rabban Simeon ben Gamaliël te danken, die 's nachts niet rustte totdat de prijs daalde, dat de prijs inderdaad daalde. Daarna werd een decreet uitgevaardigd met als gevolg, dat “de prijs van een paar duiven daalde tot een kwart van een demar” (Baba Batra 166a-b).

De prijs van duiven richtte zich ook naar de beschikbare hoeveelheid. Duiven broeden om de maand en er is dus een rijkelijke voorraad van. Dat vormde een probleem. In Babylonië en Palestina waren de duiventillen rond de stad zo talrijk dat het vogelaars verboden werd duiven binnen een afstand van dertig ris van de stad te vangen (ongeveer 3,8 km). Wetten bepaalden het verbod tot oprichting van hokken binnen een afstand van vijftig el (lengte van de onderarm, 45-56 cm) van de stad omdat de vogels verantwoordelijk werden gehouden anders in tuinen en boomgaarden zaden te eten. In dat kader stelde een geleerde dat de hoeveelheid voedsel die een duif vindt binnen een ruimte van vijftig el normaal gesproken genoeg moet zijn om zijn honger te bevredigen (Baba Batra 23a).

Symboliek

De duif is monogaam en het wijfje volgt het mannetje (zie Hos. 7, 11). De duif symboliseert schoonheid, onschuld en zuiverheid (Hooglied 1, 15 en 5, 2). De duiven bij het offer van Abraham (Gen. 15, 9), symboliseren het onschuldige Israëlitische volk tegen wie zijn vijanden samenspanden (Ps. 74, 19). Uit deze tegenstelling komt ook het zachtaardige karakter van de duif naar voren. Jesaja spreekt uit: “ik kreunde als een duif” (Jes. 38, 14). Ezechiël verwijst naar “de duiven der dalen, alle kermende” (Ezech. 7, 16). En de profeet Nahum profeteert dat “haar dienstmaagden kreunen als met een stem van duiven” (Nahum, 2, 8 (2, 7)).

De tortelduif wordt תור, ‘tor’, genoemd; waarschijnlijk een onomatopoëtisch woord. Het staat symbool voor de lente: “Want zie, de winter is voorbij, de regen is over, hij is overgegaan; de bloemen worden gezien op het land, de lentetijd is aangebroken, en de stem van de tortelduif wordt gehoord in ons land” (Hooglied 2, 11-12). De stem waarnaar dit vers verwijst is naar alle waarschijnlijkheid het gekoer van de tortelduif, dat klinkt als ‘tor’, vandaar haar naam.

Een andere karakteristiek van de duif is haar krachtige vlucht. Het wordt belicht in het vers: “O dat ik vleugels van een duif had” (Ps. 55, 7). Hooglied benadrukt de zuiverheid en het unieke van de duif: “Alleen één is mijn duif, mijn volmaakte, de enige van haar moeder” (Hooglied 6, 9). Misschien de mooiste beschrijving van de duif vinden we in het vers: “O mijn duif... laat mij je gezicht zien, laat mij je stem horen, want zoet is je stem en je gezicht knap” (Hooglied 2, 14).

Waarom zendt Noach een duif uit? Aangetekend dient te worden dat de duif in de joodse traditie, meer dan alle andere vogels in de bijbel, figuurlijk gebruikt wordt. Sommige geleerden zijn van mening dat hier de reine, zachtaardige en vredelievende duif scherp afsteekt bij de onreine, sluwe roofvogel, de raaf. Hoe het ook zij, de duif herinnert zich haar rustplaats, waarmee gesuggereerd wordt dat Noach zich instinctief de duif herinnert als een vertrouwenwekkende en betrouwbare boodschapper. De postduif heeft deze eigenschappen ook. Maar tussen duif en postduif is

een belangrijk onderscheid te maken. De laatste is afhankelijk van de mens, de duif niet. De duif is meester over haar bestemming en neemt zelf initiatief.

In de rabbijnse literatuur worden aan de duif heel wat deugden toegeschreven, die alle symbolisch zijn voor Israël. Uit een Midrasj kunnen we een veelbetekenende les trekken voor het diaspora jodendom. Behalve duiven vliegen alle vogels totdat ze vermoeid raken, waarna ze in een boom of ergens anders uitrusten. De duif echter trekt enkel een vleugel in en vliegt op de ander verder. Deze eigenschap zou erop duiden dat alle naties van de wereld beide vleugels nodig hebben, land en cultuur, om hun bestaan te handhaven. Israël daarentegen kan zelfs met een vleugel tot grote hoogte vliegen en zweven, dat wil zeggen met haar cultuur, te weten de Tora. In de verstrooiing waarin een nationaal tehuis ontzegd is, houdt ze zich staande door een onsterfelijke cultuur gevat in de Tora (Genesis Rabba 39).

Tenslotte een verhaal over Elisja, de man van de vleugels, uit de Talmoed. Waarom werd hij de man van de vleugels genoemd? Want de regering van Edom (= Rome, het Westen) had een decreet over Israël uitgevaardigd, dat van ieder die tefillien om zijn hoofd droeg, de hersenen doorboord zouden worden. Elisja deed zijn tefillien om en ging de straat op. Toen een quaestor hem zag, trachtte hij te vluchten, deed zijn tefillien af, maar hij werd ingehaald. Rabbi Elisja werd gepakt, en toen ze hem vroegen wat hij in zijn hand hield, antwoordde hij "de vleugels van een duif". De quaestor stak zijn hand uit om het te onderzoeken en stelde vast dat het vleugels van een duif waren. Vandaar Elisja, de man van de duivenvleugels. De rabbijnen vroegen zich: waarom de vleugels van een duif? *'Omdat de gemeenschap van Israël op een duif lijkt* (Ps. 68, 14). Zoals een duif beschermd wordt door zijn vleugels, zo wordt Israël beschermd door de mitswot (Sjabbat 49a, 130a).

Zegswijzen

De duif zei tegen God: Moge mijn voedsel bitter zijn maar uit Uw hand geschonken, liever dan zoet als honing maar afhankelijk van de mens (Eroevien 18b).

De bescheidenheid van een kat, de eerlijkheid van een muis, de kuisheid van een duif, de goede manieren van een haan ... (Eroevien 100a).

God zegt: In Mijn ogen is Israël zo rein als een duif, in de ogen der volkeren zo gemeen als een slang (Midrasj Chazita 2).

Een zachtvaardig meisje wordt een duif van een vrouw (Jiddisch.).

Een volk dat zich onderscheidt door goddelijke voorschriften en verdienstelijke daden, wordt vergeleken met een duif (Klaagliederen Rabba).■

BIBLIOTHECARIA

Nieuwe aanwinsten van de bibliotheek van de Stichting Judaïca:

Ben Chorin, Sjalom, Martin Buber; een sprekende herinnering.

Breffny, Brian de, De synagoge in ballingschap en diaspora, Geschiedenis, in woord en beeld, van de maatschappelijke, architectonische en culturele functies en invloeden van de synagoge.

Buber, Martin, Het geloof der profeten, De geloofsleer van de profeten: de relatie tussen God en het volk Israël.

Buber, Martin, Gog en Magog; een chassidische kroniek.

Elke morgen nieuw; Inleiding tot de joodse gedachtenwereld aan de hand van het Achttiengebied.

Festiner, M.Lowenthal, Charlotte Salomon, Biografie van een joodse kunstenares die op 26-jarige leeftijd in Auschwitz stierf.

Flusser, David, (red.), De laatste dagen in Jeruzalem; de Paasweek op de voet gevolgd, Een joodse visie op de gebeurtenissen rond het proces tegen Jezus.

Flusser, David, Tussen oorsprong en schisma; artikelen over Jezus, het jodendom en het vroege christendom.

Haggada, Nederlandse en Hebreeuwse tekst.

Halter, Mark, Herinnering aan Abraham.

The Holy Qur-an, Arabische en Engelse tekst + commentaar.

De Koran, Vertaald uit het Arabisch in het Nederlands.

Nieuwe Testament in het Jiddisch.

Soloveitchik, Joseph B, De creativiteit van de Halacha. De betekenis van de leefregels uit de joodse traditie voor het leven in een moderne samenleving.

Süss, René, De messias moet nog komen; theologie met het oog op Israël en de volken, Pleidooi voor de voortgaande bezinning op de joodse wortels van het christendom.

Zuidema, Willem, En God sprak tot Noach en zijn zonen; de "noachitische halacha": een joodse code voor niet-joden?

De bibliotheek ontving uit de nalatenschap van J.H. (Jo) van Beers, oud-bestuurslid van de Stichting Judaica, een collectie boeken. Deze is in dank aanvaard, evenals de boeken die de afgelopen maanden door anderen werden geschonken.

Dicky Koffeman-Wielenga

JUDAICA-AGENDA ZWOLLE EN OMGEVING

ZOMER / NAJAAR 2001

*Kopij voor de Judaica-agenda s.v.p. sturen naar: Red. Judaica-Bulletin, Postbus 194, 8000 AD Zwolle.
De cursussen in deze lijst worden georganiseerd door de Stichting Judaica Zwolle.*

<p>za 7-7 Sjabbat Balaq (Num. 22:2-25:9)
-----</p> <p>zo 8-7 Vastendag van 17 Tammoez</p> <p>za 14-7 Sjabbat Pienchas (Num. 25:10-30:1)
-----</p> <p>za 21-7 Sjabbat Mattot (Num. 30:2-32:42) -
Masee (Num. 33:1-36:13)</p> <p>za 28-7 Sjabbat Devariem (Deut. 1:1-3:22)
-----</p> <p>zo 29-7 Vastendag van 9 Av / Treurdag
Tempelverwoesting</p> <p>za 4-8 Sjabbat Wa'etchanan (Deut. 3:23-7:11)
-----</p> <p>zo 5-8 Tentoonstelling "Joods leven in en om
Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel
Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00
uur. Toegang: f 2,50.</p> <p>za 11-8 Sjabbat Eeqev (Deut. 7:12-11:25)
-----</p> <p>za 18-8 Sjabbat Re'eeh (Deut. 11:26-16:17)</p> <p>za 25-8 Sjabbat Sjofetiem (Deut. 16:18-21:9)</p> <p>za 1-9 Sjabbat Kie Teetsee (Deut. 21:10-25:19)
-----</p> <p>zo 2-9 Tentoonstelling "Joods leven in en om
Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel
Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00
uur. Toegang: f 2,50.</p> <p>za 8-9 Sjabbat Kie Tavo (Deut. 26:1-29:8)
-----</p> <p>ma 10-9 Bijbels-Hebreeuws 2 (gevorderdencursus),
1e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: drs. J.L.C. Boertjens</p> <p>za 15-9 Sjabbat Nitsavim (Deut. 29:9-30:20) -
Wajeelech (Deut. 31:1-31:30)
-----</p> <p>di 18-9 Rosj Hasjanah / Joods Nieuwjaar (1e dag)</p> <p>wo 19-9 Rosj Hasjanah / Joods Nieuwjaar (2e dag)</p> <p>za 22-9 Sjabbat Wajeelech (Deut. 31:1-31:30)
-----</p> <p>ma 24-9 Bijbels-Hebreeuws 2 (gevorderdencursus),
2e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: drs. J.L.C. Boertjens</p> <p>do 27-9 Jom Kippoer / Grote Verzoendag</p> <p>za 29-9 Sjabbat Ha'azienoe (Deut. 32:1-52)
-----</p> <p>di 2-10 Soekkot / Loofhuttenfeest (1e dag)</p> <p>wo 3-10 Soekkot / Loofhuttenfeest (2e dag)</p> <p>za 6-10 Sjabbat Soekkot</p> <p>zo 7-10 Tentoonstelling "Joods leven in en om
Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel</p> | <p>Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00
uur. Toegang: f 2,50.</p> <p>di 9-10 Sjeminie Atsèrèt / Slotfeest</p> <p>wo 10-10 Simchat Torah / Vreugde der Wet</p> <p>za 13-10 Sjabbat Bereesjiet (Gen. 1:1-6:8)
-----</p> <p>ma 15-10 * Bijbels-Hebreeuws 3 (bijhoudcursus),
1e bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: drs. J.L.C. Boertjens
* Vrij Leerhuis 2 - Het bijbelboek Ruth,
1e bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur.
Docent: dhr. D. Broeren</p> <p>di 16-10 * Korte cursus 3 - Aspecten van
anti-semitisme door de eeuwen heen, 1e
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: dhr. W. Cornelissen
* Lezing Genootschap Nederland Israël,
afdeling Hoogeveen. Prof. Dr J.E.
Ellemers over: "Israël als immigranten
maatschappij: Diversiteit en etnische
verhoudingen". Plaats: Goede
Herderkerk, hoek
Middenweg/Lomanlaan, Hoogeveen.
Aanvang: 19.45 uur.
* Lezing Genootschap Nederland Israël,
afdeling Ommen. Drs. A. Ringer over:
"Synagogen in Nederland tot en met de
20e eeuw". Plaats: Hervormd Centrum,
Julianastraat, Ommen. Aanvang: 19.30
uur.</p> <p>wo 17-10 Vrij Leerhuis 1 - Inleiding in de Tora, 1e
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: dhr. L. Evers</p> <p>za 20-10 Sjabbat Noach (Gen. 6:9-11:32)
-----</p> <p>ma 22-10 Bijbels-Hebreeuws 2
(gevorderdencursus), 3e bijeenkomst.
Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C.
Boertjens</p> <p>za 27-10 Sjabbat Lech Lecha (Gen. 12:1-17:27)
-----</p> <p>ma 29-10 Vrij Leerhuis 2 - Het bijbelboek Ruth, 2e
bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30 uur.
Docent: dhr. D. Broeren</p> <p>di 30-10 Korte cursus 3 - Aspecten van
anti-semitisme door de eeuwen heen, 2e
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: dhr. W. Cornelissen</p> |
|--|--|

Eitses

door: Tamarah Benima

Eitses is het Jiddische woord voor ‘ongevraagde adviezen van de beste stuurlui aan wal’. Het IKV en het ICCO geven eitses over het Israëlisch-Palestijnse conflict. Als ze niet zo schandelijk waren, zou ik er mijn schouders over ophalen. Maar ze zijn wel schandelijk. Bijvoorbeeld de suggestie dat Israël moet ophouden een ‘exclusief joodse staat’ te zijn, opdat het de drie miljoen Palestijnse vluchtelingen (600.000 en hun nakomelingen) kan opnemen.

Boeddhistische of Hindoeïstische organisaties bezondigen zich nooit aan het geven van politieke adviezen in conflicten waarbij ze niet zijn betrokken. En rabbijnen betrap ik daar zelden op. Het IKV en het ICCO echter blazen hoog van de toren inzake het Midden-Oosten alsof ze het volste recht van spreken hebben. Maar op grond waarvan menen ze dat recht te hebben? Christenen uit Europa hebben de Indianen in Noord- en Zuid-Amerika uitgeroeid, de Aborigines en de Maori over de kling gejaagd, een chaos achtergelaten in Afrika en in Europa tweeduizend jaar jodenhaat gepredikt, zodat de Holocaust mogelijk werd. Je zou denken dat deze misdadige geschiedenis tot bescheidenheid aanleiding zou geven bij christelijke politieke organisaties als het IKV en het ICCO. Maar nee hoor, ze laten de oude gelijkhebberigheid op het Israëlisch-Palestijnse conflict los alsof christenen de wijsheid in pacht hebben als het gaat om het oplossen van conflicten waarbij etniciteit, religie en politiek een giftige mix vormen.

Soms denk ik: los als IKV en ICCO eerst de conflicten op tussen christenen en christenen? In Noord-Ierland, Baskenland, op de Balkan. Los eerst de conflicten op tussen christenen en moslims. In Somalië, Indonesië en in zo vele andere landen. Is je dat gelukt, dan heb je een recht van spreken verworven. Zo niet, dan zou ik zeggen; bid, stuur voedsel pakketten, kleren, medicijnen, wat je maar wilt naar wie er ook maar in de knel zit - maar onthoud je van politieke adviezen. Zeker van het soort dat joden geen staat moeten willen hebben. Want dat is een advies waarmee je speelt met het leven van anderen - joden in dit geval - zonder dat je eigen bestaan ermee gemoeid is.

Maar wat te doen met de angst voor een nieuwe Grote Catastrofe die joden en Palestijnen in de afgrond zou storten? Moeten christenen en christelijke organisaties als het IKV en het ICCO zwijgend toezien hoe de partijen elkaar naar het leven staan? Moeten zij hun mond houden bij het zien van de schending van mensenrechten, de terreur, de pesterijen, de haat, het onrecht, het

geweld? Ze hoeven hun mond niet te houden. Maar het gaat erover wát er wordt gezegd. De ‘onverbrekelijke verbondenheid met Israël’ verplicht tot luisteren, morele steun, empathie en tot het stellen van vragen die tot inzicht kunnen leiden en daarmee tot een uitweg uit het conflict. Zeggen hoe het moet hoort daar niet bij.

Maar, zullen Mient Jan Faber en Jan Jaap van Oosterzee (IKV) en gelijkgestemden zeggen, joden als Uri Avneri zeggen toch ook dat Israël zich van zijn joodse karakter moet ontdoen? Dat is zo. Maar bij Avneri gaat het als Israëli om zijn eigen bestaan en bestaansrecht. Bij de zegslieden van IKV en ICCO is dat niet het geval.

Uit verbondenheid vragen stellen betekent trouwens ook niet alleen Israël het mes op de keel zetten, maar ook de Palestijnen, Arabieren en moslims in het algemeen. Moeilijke vragen als: waarom zijn jullie er niet in geslaagd om, met al jullie rijkdom, grond en werk, de gevluchte Palestijnen een behoorlijk bestaan te bieden. Net zoals Israël zijn 850.000 vluchtelingen uit de Arabische landen heeft opgevangen in de eerste jaren van zijn bestaan. Waarom zeggen jullie tegen alle vredesvoorstellen ‘nee’, om vervolgens te klagen dat de situatie alleen maar slechter wordt? Wat let jullie, Palestijnen, om de dictatuur in de autonome gebieden te vervangen door een echte democratie? Waarom mogen joden - volgens de grondwet - geen huizen of grond bezitten in Jordanië? Waarom mogen ze niet werken in Saoedi-Arabië? Waarom zijn joden hun leven niet zeker in Syrië, Irak, Iran etc.? Wanneer stopt het antisemitisme op de televisie, de radio, in de pers, in schoolboeken in de Arabische wereld?

De traditie van christenen om zich met de wereld te bemoeien is een oude. Maar soms snak ik ernaar dat organisaties als het IKV en het ICCO zich iets meer bewust zijn van de heilloze politieke geschiedenis van het christendom en zich iets minder opstellen als zelfbenoemde profeten. Zeker als het gaat over het leven van joden.

Dit artikel is overgenomen uit: Kerk en Israël Onderweg, juni 2001

CURSUSPROGRAMMA STICHTING JUDAICA 2001-2002

In het seizoen 2001-2002 biedt de Stichting Judaica Zwolle de volgende cursussen aan. In het algemeen worden alle bijeenkomsten gehouden in de Zwolse synagoge.

Vrij Leerhuis 1 - Inleiding in de Tora

De Tora, de eerste vijf boeken van de bijbel, vormt de grondwet van het jodendom. Men vindt er zowel de levensbeschouwing in de vorm van verhalen (aggada), als het recht in de vorm van levensvoorschriften (halacha). In deze cursus worden de deelnemers - opnieuw, maar met andere gedeelten dan vorig cursusjaar - in vogelvlucht door de Tora gevoerd. Tijd: 5 woensdagavonden van 19.30-21.30 uur.

Vrij Leerhuis 2 - Het bijbelboek Ruth

Het boek Ruth is lange tijd beschouwd als een idyllische novelle, een soort bijbelse streekroman. Als we dit boek echter gaan lezen en proberen dóór de tekst heen te kijken met behulp van het rabbijnse geschrift Midrasj Ruth Rabba, blijkt er heel wat meer aan de hand te zijn. Tijd: 5 maandagmiddagen van 13.30 - 15.30 uur.

Vrij Leerhuis 3 - Psalmen lezen met de rabbijnen

In deze cursus gaan we een aantal Psalmen van dichtbij bekijken met behulp van de voornaamste midrasj-verzameling op de Psalmen, de Midrasj Tehilliem. Deze cursus werd al eerder gegeven. Tijd: 5 maandagmiddagen van 13.30 - 15.30 uur.

Vrij Leerhuis 4 - De binding van Isaäk

Het belangrijkste geloofssymbool van het jodendom is de aqeda (binding) van Isaäk, de grootste van alle tien beproevingen van Abraham. Het verhaal over de vader en de zoon (Genesis 22) is een verhaal over Israël. Tijd: 5 dinsdagavonden van 19.30-21.30 uur

Vrij Leerhuis 5 - Het Talmoed-traktaat Pirké Avot

Het traktaat Pirké Avot is een buitenbeentje in de Talmoed. Het bevat geen halacha of aggada, maar bestaat uit ethisch-morele uitspraken, vele uit de mond van met name genoemde rabbijnen. Dit maakt Pirké Avot geschikt als kennismaking met het vroeg-rabbijnse jodendom en de historische omstandigheden waarin het zich ontwikkelde. De cursus werd eerder gehouden. Tijd: 5 woensdagavonden van 19.30-21.30 uur

Korte cursus 1 - Het joodse denken door de eeuwen heen

In samenwerking met VU-podium (Vrije Universiteit te Amsterdam). Een kennismaking met het joodse denken door de eeuwen heen aan de hand van enkele hoofdfiguren. Daarin staat de verhouding van jodendom t.o.v. de omringende christelijke cultuur centraal. De verhouding heeft drie aspecten: sociaal, filosofisch en religieus. Tijd: 3 woensdagavonden van 19.30 - 21.30 uur.

Korte cursus 2 - Inleiding in de joodse mystiek

Aan de orde komen achtereenvolgens de historische ontwikkeling en de verschillende stromingen zoals de Merkava-mystiek en de klassieke Kabbala. Ook is er aandacht voor de verschillende thema's uit de joodse mystiek, zoals de leer van de Sefirot, de taal-mystiek en de symboliek van de Hebreeuwse letters. Tijd: 4 donderdagavonden van 19.30-21.30 uur.

Korte cursus 3 - Aspecten van anti-semitisme door de eeuwen heen

Met uitzondering van enkele korte perioden in sommige landen heeft anti-semitisme zich voorgedaan in alle eeuwen sinds het bestaan van het jodendom, van de Oudheid tot de moderne tijd. Anti-semitisme heeft ook altijd diverse vormen aangenomen. In deze cursus worden een aantal aspecten van anti-semitisme in historische situaties aan de orde gesteld. Tijd: 3 dinsdagavonden van 19.30 - 21.30 uur.

Korte cursus 4 - De gelijkenis in de bijbelse en rabbijnse literatuur

Volgens een rabbijnse uitspraak moet men over een gelijkenis niet te min denken: met een kaars van een cent kun je een parel vinden! Een verrassende zoektocht naar joodse waarden en concepten. Tijd: 3 woensdagavonden van 19.30 - 21.30 uur.

Korte cursus 5 - De legenden voorbij

De meeste mensen hebben kennis van het Chassidisme opgedaan aan de hand van legenden over de leraren van deze beweging. Maar het bezit van de volgelingen werd gevormd door hun preken. Daarover gaat het in deze cursus. Tijd: 2 dinsdagavonden van 19.30 - 21.30 uur.

Hebreeuws 2 - Gevorderdencursus

Vervolg op de beginnerscursus van vorig seizoen. Ook nieuwe deelnemers zijn welkom. Tijd: 20 maandagavonden van 19.30 - 21.30 uur.

Hebreeuws 3 - Bijhoudcursus

Bedoeld voor hen die de verworven kennis en vaardigheid van een gevorderdencursus op peil willen houden. Tijd: 10 maandagavonden van 19.30-21.30 uur.

Voor meer informatie kan men de uitgebreide cursusfolder aanvragen bij de administratie van de Stichting Judaica: Zandkreek 9, 8032 JL Zwolle, tel 038-4539283.

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle, Postbus 194, 8000 AD Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar.

Abonnementen kosten f 14,30 (€ 6,50) per jaar, over te maken op postgiro 259272 of op bankrekening 95.24.27.737 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Meppel, o.v.v. 'abonnement'.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, concerten en tentoonstellingen in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- D. Broeren
- W. Cornelissen (rondleider synagoge)
- S.P. van 't Riet (voorzitter),
- B.W. Tiesinga (penningmeester)
- J. Veldhuijzen (secretaris-cursuscoördinator)
- C. Verdonk (administrateur)

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Men kan deze aanvragen bij de cursuscoördinator (038-4651048). De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mevr. D. Koffeman-Wielenga (tel. 0591-616543).

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, over het onderwerp 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is meestal op de eerste zondag van de maand geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de precieze data de Judaica Agenda in dit bulletin). Dan worden er vanaf 14.00 uur ook rondleidingen verzorgd. De toegang: f 2,50 per persoon.

De Stichting Judaica Zwolle werkt bij gelegenheid samen met: Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, B. Folkertsma-Stichting voor Talmudica te Hilversum, Bureau Kerk-en-Israël van de Samen-op-Weg Kerken te Utrecht, VU-Podium Vrije Universiteit Amsterdam.

Giften voor het werk van de Stichting Judaica Zwolle zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op postgiro 259272 of op bankrekening 95.24.27.737 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Meppel.

ABONNEMENT JUDAICA BULLETIN

De abonnementsprijs van het Judaica-Bulletin is veertien jaargangen lang onveranderd geweest. Omdat de druk- en verzendkosten de laatste jaren zijn gestegen, zien we ons genoodzaakt de abonnementsprijs te verhogen. De nieuwe prijs wordt f 14,30 (€ 6,50) en kan worden overgemaakt op giro 259272 of bankrekening 95.24.27.737 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Meppel, onder vermelding van 'abonnement bulletin'.

VOLGENDE BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt omstreeks 1 oktober 2001. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van september 2001 te zijn ingeleverd. Adres: Postbus 194, 8000 AD Zwolle.

BOEKAANKONDIGING

Jeruzalem, Serie: Heilige Plaatsen. Auteur: Nicola Barber, Uitgeverij Ars Scribendi, Harmelen, ISBN 90 5495 391 8, prijs: f 29,75. Het boek in groot formaat laat Jeruzalem zien vanuit het perspectief van jodendom, christendom en islam. Het is geschreven voor kinderen en de voorstelling van zaken is soms nogal simpel. Bevat veel fraaie illustraties.

Nog verkrijgbaar in de Folianti-reeks

De volgende brochures van de hand van Peter van 't Riet zijn nog leverbaar:

2. *Wat is midrasj?*
8. *Inleiding tot het Misjna-traktaat Chagiga*
9. *Het joodse karakter van de evangeliën*
10. *Gerechtigheid en liefhebbende vriendschap*
11. *Sjabbat en zondag*
12. *De doop als daad van levensvernieuwing*
13. *Gebed als brug tussen aarde en hemel*

De prijs van één brochure is f 5,60 over te maken op giro 3064033 t.n.v. Folianti, Zwolle o.v.v. "Brochure" en nummer. Voor twee of meer exemplaren is de prijs f 5,- per stuk. Deze prijzen zijn inclusief verzendkosten. De uitgaven en boeken van Folianti kunnen ook via Internet bekeken en gekocht worden. Men raadplege de site:

<http://go.to/Folianti/>